Verslag van de boerderij in 1911.

Het zachte weer van dien winter was buitengewoon, slechts een paar dagen, eene vorst van hoogstens 4 à 5° Fahr. Daarbij was het altijd bijzonder droog en kalm, tot den 11 Febr. kwam er verandering in, nl. storm en regen, welke in meerdere- en mindere mate aanhield tot in de eerste dagen van Maart. Hierop volgde weer goed weer, doch het droogde niet veel. Eerst den 11_de_ Maart kon men, onder vrij goede omstandigheden beginnen te zaaien, tot den 24_sten_. Den 25 Maart viel er veel regen, en sneeuw en kon 't zaaien, vanaf den 28_sten_ opnieuw weer onder minder gunstige omstandigheden vervolgd worden. Het begon toen echter flink te drogen, zoodat het laatste zaaien prachtig ging. Deze droogte ontaarde echter in erge koude met sterke oosten winden, gepaard gaande met vorst en sneeuwbuien. Den 5 en 6_den_ April vroor het 19° Fahr., eene omstandigheid welke bijna alle werkzaamheden deed stilstaan. Den 7_de_ echter was het vriezen opgehouden, en konden we den 9 April een steek vlas zaaien, hetgeen zeer goed ging. Dit land was en, dankzij 't witte gedurende het vriezende weer flink doorgewrakt, hetgeen dit perceel zeer ten goede kwam. Den 10_den_ April werd het andere vlas gezaaid, eveneens onder zeer gunstige omstandigheden. Jammer dat het voordeelige weer wederom in eene sterke droogte ontaarde, welke tot den 26 April duurde. Het ontkiemen was, sommige stukken, en vooral van lijnzaad was zeer onregelmatig. Het winterkoren en de weiden en klaverlanden, welke grootendeels vrij goed stonden, vele perceelen tarwe en gerst hadden vanwege de buitengewone droogte van den vorigen herfst een te holler stand, ontwikkelden zich zeer goed. Den 18_den_ April konden we reeds jongvee en jonge paarden naar buiten brengen, terwijl de schapen met lammeren er reeds sedert eene week liepen. De bieten werden den 20_sten_ April gezaaid. Den 26_sten_ April viel voor 't ontkiemen voldoende regen, terwijl de volgende dagen betrekkelijk nattig en koel bleven. Weliswaar bleef het groeizaam was het mooi weer met voldoende neerslag. Den 4 Mei kon alle vee reeds naar buiten en de stallen gereinigd worden. Er viel op dien datum nogal veel regen. Hierop begon het weer te drogen en volgde eene strenge droge periode, welke tot 12 Juni duurde. Alleen den 20_ste_ Mei viel een onbeduidende regen. Bij deze droogte was het vooral in 't laatst van Mei, begin Juni warm met sterke oosten winden. Laat het zich begin Mei aanzien, dat de gewassen weelderig zouden worden, thans hadden vele produkten van het felle weer te lijden, karwij werd gesneden en weideklavers der en schaarste_._

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Het openingsakkoord van het legendarische rampjaar 1911**: Dit document is historisch van onschatbare waarde. Het markeert het begin van het verslag over **1911**, een jaar dat in de Nederlandse weersgeschiedenis te boek staat als een van de meest extreme, verzengend hete en droge jaren van de twintigste eeuw. De tekst laat zien dat de kiem voor deze grote droogte al in de extreem droge herfst van 1910 en de vroege voorjaarsmaanden van 1911 werd gelegd.
- **Extreme aprilvorst**: Allersma noteert dat het op 5 en 6 april plotseling *"19° Fahr."* vroor (ruim 7 graden Celsius onder nul). Deze felle late vorst legde het openbare polderleven en het landwerk in de Noordpolder tijdelijk volledig lam.
- **Land doorgewrakt**: De auteur gebruikt een specifieke historische landbouwterm wanneer hij schrijft dat het perceel voor het vlas *"flink doorgewrakt"* was. 'Wraken' of 'doorwraken' betekent in het oude Groningse jargon het diep loswerken, ombreken of eggen van de harde, bevroren toplaag van de klei, zodat de gure wind en vorst de grondstructuur mooi verkruimelden. Dit kwam de vroege inzaai van het vlas zeer ten goede.

- **Vroege weidegang en het schonen der stallen**: Door de vroege warmte in april kon het vee al vroeg in het voorjaar (4 mei) definitief naar buiten, waarna direct de grote voorjaarsschoonmaak van de winterverblijven (*"de stallen gereinigd worden"*) plaatsvond.
- **De naderende zomercatastrofe**: De pagina eindigt onheilspellend. Allersma noteert dat na een hoopvol begin van mei de regen volledig wegbleef en er een *"strenge droge periode"* inviel tot ver in juni, met felle oostenwinden. Het gewas begon zichtbaar te verpieteren en er ontstond direct een grote *"schaarste"* op de weidegronden.

...werden. Vooral vlas, hetgeen reeds zeer onregelmatig was opgekomen, bleef tot dusver veel te kort en zag men den 7 Juni reeds de eersten bloeiers. De gerst en ook tarwe waren erg voorspoedig, terwijl er in de gerst veel brand voorkwam. Het wieden, daarentegen, ging uitstekend, veel onkruid was er trouwens ook niet. Na den regen van 12 June kwam veel in betere conditie. Weliswaar was het thans koeler, doch na eenige dagen, iets vochtig weer, zonder regen van beteekenis, begon de droogte opnieuw. Uitgezonderd een enkele overregen [?] aanhoudende tot den 23_sten_ September. Daarbij werd het in de laatste helft van Juli zeer fel en warm tot over 90° Fahr.. De gerst was reeds begin Juli rijp, 7 Juli begonnen te zichten; en ook het vlas kon reeds den 14 Juli getrokken worden, terwijl het eerste tenwitte van het zaad een paar dagen extra was blijven staan. Den 22 Juli was alle gerst binnen en het vlas geschelft. Den 26 Juli viel er een flanke onweersbui zonder echter verandering in den toestand te brengen, terwijl er de volgende kleine regen bui viel. Van den 10 tot 14 Aug. was het verbazend warm (90° Fahr.). Veel werkvolk werd ziek, tengevolge de verbazende warmte en het slechte drinkwater. Den 14 en 15 Aug. ging de wind naar 't noorden, waardoor het gelukkig iets koeler werd. De krachtige wind deed aan het overrijpe koren echter vrijveel schade door afslaan. Het koren was in een ommepas alles rijp en was er geen volk voldoende om overal op tijd te komen, zoodat daarbij nogal wat verloren ging. Sommige perceelen stonden wel 14 dagen te lang op wortel of in hok. Z. Aug is alles echter onder zeer gunstige omstandigheden binnen gekomen. Erwten, welke nylangs 28 Juli waren gezicht, konden maandag 31 Juli zoo van den grond en veel te droog voor 't ingehaald worden. Koren werd soms op hoopen neer gelegd en weggehaald terwijl maanzaad den 2 Sept. noodrijp gezicht, ook reeds denzelfden dag was thuis gehaald.

In deze verdovende droogte en warmte, welken thans de toppunt bereikte, kreeg men gebrek aan drinkwater voor huishouding en vee. Alles werd droog zoowel sloten, als kanalen, dobben en grachten, putten en regenbakken. Goed drinkwater was er niet meer. Daarbij de weiden, bruin, verdord en verbrand terwijl de jonge klavers na ontblading der vrucht verschroeiden en vele stukken daardoor verloren gingen. De grond was om te ploegen veel te hard. Vooral vlasland en andere zomergewasslippels waren niet te bewerken. Vele stoppels werden direkt met 5 paarden voor een arendsploeg losgebroken, terwijl velen de paarden lieten loopen. Heel wat werktuigen zijn bij het bijna onmogelijke werk verbogen en verbroken. Het resultaat van deze verbazende droogte en warmte, welke de bekende jaren 1867 en 1868 evenaarde en ons nog lang zal heugen was dat over 't algemeen de stroo...

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De "Verdovende Droogte" van het Rampjaar 1911**: Dit is een van de meest indrukwekkende pagina's uit Allersma's kronieken. Hij beschrijft de absolute piek van de legendarische hittegolf van 1911. De droogte was zo intens dat de auteur spreekt van een *"verdovende*

droogte" waarin alle sloten, kanalen, putten en de vitale "dobben" (veedrinkpoelen) volledig droogvielen. Er was simpelweg *"geen goed drinkwater meer"*.

- **Hittestaking van Moeder Natuur & Ziek Werkvolk**: De extreme hitte in augustus (boven de 90° Fahrenheit / 32° Celsius) in combinatie met het zware fysieke werk en het vervuilde, schaarse drinkwater eiste een zware tol: *"Veel werkvolk werd ziek"*.
- **Noodrijp Graan en Arbeidstekort**: Door de extreme hitte schoot de oogst in een *"ommepas"* (razendsnel) in de rijpheid. Alles moest tegelijkertijd van het land, waardoor er direct een acuut tekort aan landarbeiders ontstond. Omdat er niet genoeg mensen waren, bleef het overrijpe graan te lang op de stam staan en sloeg de wind de korrels massaal uit de aren (*"schade door afslaan"*), wat leidde tot grote verliezen. De erwten waren zo gortdroog dat ze direct vanaf de grond, zonder te drogen, naar de schuur konden.
- **Keiharde Groningse Klei & 5 Paarden voor de Ploeg**: De beschrijving van de uitgedroogde bodemstructuur is spectaculair. De Groningse zeeklei was zo ondoordringbaar hard gebakken door de zon dat Allersma maar liefst **vijf zware werkpaarden** voor een speciale *"arendsploeg"* (een diepploeg of zware stoppelploeg) moest spannen om de stoppelgrond überhaupt open te kunnen breken. Bij dit brute geweld *"verbogen en verbroken"* vele kostbare landbouwwerktuigen, waardoor veel collega-boeren het werk moedeloos opgaven en de paarden weer in de stal lieten lopen.
- **Historische Vergelijking (1867 en 1868)**: Allersma vergelijkt deze extreme zomer met de beruchte droogtejaren 1867 en 1868 uit de negentiende eeuw. Dat hij deze jaren noemt, laat zien dat de herinnering aan die eerdere klimaatkaatser nog levendig was binnen de Groningse landbouwgemeenschap en dat 1911 hiermee definitief geschiedenis schreef.

...opbrengst middelmatig was. Klaverhooi was er vrij veel terwijl het vlas in kilo-opbrengst ver beneden het middelmatige bleef. Ook andere gewassen, als boonen, zaadbieten b.v. mislukten bijna geheel terwijl erwten uitstekend en maanzaad goed was geworden. Aardappelen en bieten waren ver boven het middelmatige, de kwaliteit erg goed. Opbrengst van bijna alle produkten zeer goed was (zie tabelle 1911). De wikken, welke 4 Juli gezaaid werden, op eene gerstestoppel kwamen vrij goed op bij toevallig een weinig regen, doch verder konden ze niet groeien. Eerst na den regen van 24 September ontwikkelden ze zich nog zoover dat ze in 't laatst van October eene kleine snede groenvoer gaven. Niettegenstaande de schrale weide, de witte klavers hielden zich tamelijk goed, de groenlanden waren totaal verbrand, hield het vee zich nog tamelijk goed. Men kon ze echter bijna niet in 't land houden. Overal liep vee hetgeen soms handen vol werk gaf. Paarden moesten direkt in Juli worden toegevorderd [bijgevoerd] met de koek, soort dit het geval in september, hetgeen geschiedde in den vorm van veekoeken of gerooide voederbieten. De schapen en lammeren groeiden niet voldoende doordat de vette lammeren van slechte en middelmatige qualiteit werden.

Toen het graan binnen was, was er nog een goede gelegenheid voor verschillende werkzaamheden. Een prachtige tijd was het om zooveel mogelijk grachten, dobben en diepe drinkplaatsen op te schoonen, waarvan dan ook druk gebruik werd gemaakt. Jammer dat het ploegen zoo buitengewoon slecht ging. Onkruid vernietigen was totaal onmogelijk. Kweek kwam niet voldoende los en aanslag van zaden kreeg men heelemaal niet. Den 16 Sept viel er een weinig regen, doch op de keiharde kluiten, werd dit een druppel in den regenbak. Alleen achter kwamen toch wat drinkwater bemachtigen, waarmee de behoefte zoo groot was dat men reeds zoet regenwater van de families in Middelstum hadden meegenomen. Den 23 Sept zijn we begonnen te zaaien, hetgeen zeer slecht ging.

Het land werd eerst gerold en dan weer opgeëgd om den bovengrond iets milder te maken. Na eenige dagen zoo doorgewerkt te hebben kwam er den 24 September veel regen gelukkig gepaard met hagelbuien en onweer. Het zaaien moest toen een paar dagen gestaakt worden, maar daarna ging het ploegen weer normaal, terwijl het gezaaide koren direct kon ontkiemen. In 't vervolg was het zeer geschikt weer met af en toe een weinig regen. Ofschoon droog weer nog altijd de boventoon hield, was de luchtgesteldheid toch wat vochtiger geworden. Eigenaardig was het dat het gezaaide koren niet bijzonder vlug opgroeide, terwijl thans een opslag van ongevallen zaad was, hetgeen in... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **"Totaal verbrande" weiden en uitgebroken vee**: De verzengende hitte van 1911 zorgde ervoor dat de graslanden ("groenlanden") volledig verschroeiden en bruin brandden. Allersma noteert dat het vee door honger en dorst *"bijna niet in 't land te houden"* was; de dieren braken massaal uit door de droge sloten, wat de boeren en knechten *"handen vol werk"* bezorgde.
- **Paarden bijvoeren met "Veekoeken"**: Omdat er op het land geen sprietje groen gras meer te bekennen was, moesten de boeren al in juli overstappen op stalvoeding. De kostbare werkpaarden en het melkvee kregen *"veekoeken"* (meestal geperste lijnkoeken of koolzaadkoeken uit de olieslagerijen) en vroeggerooide voederbieten om te overleven.
- **Drooggevallen "Dobben" uitdiepen**: Net zoals we in het latere verslag van 1921 zagen, bood de rampzalige droogte één groot praktisch voordeel: de grachten, weidepoelen (*"dobben"*) en drinkplaatsen stonden historisch droog. De boeren grepen deze unieke kans om de bodems grootschalig *"op te schoonen"* (uit te diepen en van slib te ontdoen), wat normaal onmogelijk was als ze vol water stonden.
- **Drinkwater importeren uit Middelstum**: De nood was zo hoog gestegen dat er op de boerderij in de Noordpolder geen druppel drinkwater meer voor de bewoners over was. Men was noodgedwongen al overgestapt op het transporteren en importeren van schoon zoet water via families uit het nabijgelegen dorp **Middelstum**.
- **Bodembewerking op de keiharde klei**: Voordat de grote regen op 24 september eindelijk losbrak, was de Groningse klei zo hard als beton. Allersma beschrijft hoe hij de grond eerst met een zware rol plat moest persen (*"gerold"*) en daarna herhaaldelijk moest eggen (*"opgeëgd"*) om de keiharde kluiten tenminste een klein beetje te breken zodat er überhaupt gezaaid kon worden.

...sommige opnieuw gezaaide perceelen zeer hinderlijk zal worden. Later in October was het een boven, steeds nattig ofschoon het nog niet veel water aan bracht, eene om-standigheid, welke bij het rooien van aardappelen en bieten, soms erg hinderlijk was. Ook voor het vee gaf het nu niets meer en moesten deze den 1_sten_ Oct. alle gestald worden. Dit zoelige weer bleef den geheelen herfst tot eenige dagen na nieuwjaar aanhouden met zeer weinig afwisseling. Alleen de winter viel er tamelijk vroeg in sneeuw met sterken wind en een weinig vorst, hetgeen echter met een paar dagen ook weer was verdwenen. Deze vruchtbare toestand was oorzaak dat er thans veel wintergras opsloeg zoodat vele perceelen veel te groen werden. Sommigen op-luikt [?] het eene of 't andere stukken nog weer te ploegen, doch dit gaat gewoonlijk niet best. De graslanden en weideklavers ontwikkelden zich

thans ook nog weer zoodat de scha-per, daarvan, nog tot Januari konden profiteeren. Het wintergraan werd nog vol-doende groot. Er konden dezen herfst heel wat graafwerken, buijzenleggen enz. gebeuren, want de bodem was inwendig nog altijd droog. We hebben echter alleen de nood-zakelijke werkzaamheden afgedaan, en zijn den 11 Dec. begonnen te repelen.

Plantenziekten kwamen, betrekkelijk nogal voor. In sommige perceelen erwten vertoonde zich nog eenigszins de St. Jansziekte. In de tarwe en gerst kwam tamelijk veel roest en brand voor. Boomen en zaadbieten werden erg aangetast door de bladluis, terwijl deze gewassen reeds door de droogte bijna uitgingen.

Voor het werkvolk was het een gunstig zomer. Weliswaar bleven de loonen stationair, doch door de overhoopte werkzaamheden konden ze daarvan eenig-zins profiteeren. Vooral in het laatste gedeelte van den oogsttijd waren er han-den te kort, terwijl het graven van uitgedroogde grachten, dobben, enz. heel wat werk verschaften. Voor 't zichten van gerst gaven we ƒ 11.25; tarwe en haver ƒ 13.50; erwten ƒ 15.-; maanzaad en zaadbieten, ƒ 11.00 per b.d. [bunder]; het hokken, evenals 't vorige jaar 50 ct_*., terwijl voor binden van gerst 90 ct*._ ; tarwe, haver en maanzaad ƒ 1.00 werd betaald. Het vlastrekken kostte f.o.b_._ per 100 schoven gebonden. De gewone daghuren wa-ren iets hooger nl. van 1 Mei tot half Juli ƒ 1.25, van half Juli tot 1 Nov. ƒ 1.50. Dat in mennen [?] werd 17½ ct_._ per uur, terwijl graverijen in daghuur met ƒ 1.75 werden betaald. De bodemloonen, waren nog steeds hoog. Knechten van ƒ 150.- tot ƒ 240.00; luiten van ƒ 65.- tot ƒ 120.-; groote meiden van ƒ 100.- tot ƒ 150.-; kinder- en kamer-meisjes van ƒ 40 tot ƒ 100.-. Aanbod was er wat dienstbodenpersoneel betreft vol-doende. Het stoomdorschen was evenals 't vorige jaar voor zwaar zaad in den zomer 33 ct_*.; gerst 22 ct.; haver 19 ct.; 's winters 32 ct., 21 ct*._ en 18 ct_._ Heel persoon ƒ 1.75 per mud kler [?] van... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Extreme "Groene" Nawinter van 1911**: Nadat de zomer van 1911 alles had verschroeid, sloeg het najaar om in een uitzonderlijk zachte, vochtige en *"zoelige"* periode die tot ver na Nieuwjaar aanhield. Dit leidde tot een bizarre biologische paradox op het Hogeland: door de warmte schoot er massaal ongewenst *"wintergras"* en opslag op, waardoor de vers gezaaide akkers veel te groen werden. Sommige boeren raakten in paniek en probeerden de grond in december opnieuw om te ploegen, wat op de natte toplaag falikant mislukte.
- **Graafwerk en Buizen leggen**: Omdat de diepere ondergrond door de extreme zomerhitte *"inwendig nog altijd droog"* was gebleven (de grondwaterspiegel stond historisch laag), grepen veel boeren de kans om in de herfst grootschalig drainagebuizen (*"buijzenleggen"*) in de akkers te graven. Dit was normaal gesproken onmogelijk omdat de sleuven dan direct vol polderwater liepen.
- **Bladluisepidemie**: De aanhoudende warmte en droogte veroorzaakten een enorme populatie-explosie van de *bladluis*. Met name de jonge zaadbieten en de fruitbomen op de boerderijen werden hierdoor *"erg aangetast"*, nadat ze door de droogte al op sterven na dood waren geweest.
- **Loonexplosie voor Losse Klussen**: Allersma geeft hier een schitterend, gedetailleerd overzicht van de guldenslonen in 1911. Hoewel de vaste uurlonen min of meer gelijk bleven, konden losse arbeiders door de enorme tijdsdruk en de *"overhoopte werkzaamheden"* (alles werd tegelijk rijp) flinke tarieven vragen voor het handmatige maaiwerk per bunder: maar liefst

13,50 gulden voor tarwe en zelfs 15 gulden voor de lastige erwtenvelden. Ook het uitdiepen van de droge dobben leverde een mooi dagloon op van 1,75 gulden.

- **Gedetailleerd Stoomdorsch-tarief**: Aan het einde van de pagina legt Allersma exact vast hoeveel centen de loonwerker met de stoomdorschmachine per mud graan vroeg. Opvallend is dat het dorschwerk in de wintermaanden net een paar centen goedkoper was per mud (bijv. haver van 19 cent naar 18 cent), omdat de enorme piekvraag van de zomerse oogstcampagne dan voorbij was.

...handelsstroo; ƒ 0.75 voor erwtenstroo. Alles werd machinaal gedorschen, nl. 1324 mud koren en geprest nl. 80.325 kg handelsstroo; 49.912 kg voederstroo. Voor 't riepelen [repelen] van vlas gaven we dezen winter ƒ 0.60 per 100 kg, betaald.

Als buitengewone werkzaamheid, dient vermeld te worden, **het graven van de gracht** in daghuur ƒ 199.60, het schutten van den grond is hier bij in begrepen. De dikte der modderlaag bedroeg onder weerszijden, 30 à 50 c.m.; noordzijde van 60 c.m. tot 1.00 m.. De bodemwijdte bedraagt veel. De noordzijde was **geheel droog en vast geel** terwijl de beide einden nog slibberig waren. Visch kwam er behalve een 30 tal aaltjes **niet** uit. Eveneens werden gegraven, **de dobbe in 't groenland**, welke steekdroog was, in daghuur voor ƒ 7.00. Hieruit waren reeds eerder **eenigmaten** gevangen, ter dikte van **2 tot 3 ponden**, de **dobbe aan de middendijk**. Deze was nog niet droog en stond nog middenin pl.m. 30 c.m. water. De kosten hiervan waren ongeveer hetzelfde. Dit laatste werk werd reeds bemoeilijkt door eenen eenigzins omslag en het water spoedig **te veel opstong**. Ook hieruit werden slechts een 25 à 30 tal aaltjes gevangen. De modder uit de gracht is op weerszijden kanten later geslecht en, langs het heem, geheel beschoeid met latten, en oude boomstammen evenals op de N.W. hoek in 't groenland. In de gracht zijn thans 45 en de dobbe in 't groenland 7 stuks edelkarpers gepoot van 10 c.m. grootte.

De prijzen der produkten, welke van de vorigen oogst reeds gestegen waren, waren van de nieuwen oogst **eerst het vast**, nl. gerst van ƒ 4.60 tot ƒ 5.00 per h.l.; haver ƒ 3.40 tot ƒ 3.85 p. h.l.; tarwe van ƒ 6.- tot ƒ 6.70 (74 kg); erwten van ƒ 15.- tot ƒ 17.00; karwij van ƒ 12.- tot ƒ 12.50 per 50 kg; maanzaad van ƒ 25.- tot ƒ 28.50/24.50; koolzaad pl.m. ƒ 9.00; rogge van ƒ 4.75 tot ƒ 5.25; lijnzaad van ƒ 13.00 tot ƒ 14.50; overige zaden welke we niet hadden, zijn niet hier aangegeven. Later in den herfst en na nieuwjaar **stegen de korenprijzen**, eur. gerst tot **ƒ 8.00**; haver tot ƒ 4.25; rogge tot ƒ 6.00, terwyl erwten daalden tot ƒ 13.50 à 15.00 en de overige produkten ongeveer gelijk bleven. Vlas werd in den zomer niet veel verkocht. Er werd per mud van s_.*w*._ ƒ 50.- tot ƒ 60.- betaald, terwijl men per h.l. van 7 tot 12 ct., eerst in enkele gevallen, nog meer kon bedingen. Later liep de markt terug en was er tot Januari geen handel bekend. Veel van het nog aanwezige vlas is echter ook van mindere qualiteit. De stroo- en hooiprijzen waren eerst **middelmatig**. Koren, in voorkoop voor stroo pl.m. ƒ 16.00 maken, in 't begin van den nieuwen oogst was deze gedaald tot ƒ 13.00. Korenstroo werd echter weinig verkocht. Hooi werd in Juli verkocht voor ƒ 25 tot ƒ 30.00, later **sloeg de prijs** van stroo door de fouragehandel aanmerkelijk en werd na 1 Jan. voor **22 tot ƒ 24.-** verkocht, terwijl hooi door de aanhoudende droogte **vast en steeg** later wel werd verkocht van **ƒ 40.- tot ƒ 50.00**. Ook karwij_..._ [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Modderdiektes en "Vast Geel"**: Allersma geeft een prachtig gedetailleerd inzicht in het uitdiepen van de grachten rond de boerderij tijdens de gortdroge nazomer van 1911. De modderlaag op de bodem was op sommige plekken maar liefst een meter dik. Aan de noordzijde groef men zover uit dat men op de pure, ongeroerde en gortdroge Groningse ondergrond stootte: de karakteristieke *"vaste gele"* potklei of keileem.
- **Gronings Visrecht & Edelkarpers**: Het droogvallen en uitgraven van de grachten en weidepoelen (*"dobben"*) bracht een unieke bijvangst aan het licht. Allersma noteert dat er een flink aantal *"aaltjes"* (palingen) uit de modder werd gevist. Uit de dobbe bij de middendijk kwamen bovendien flinke brasems of zeelten van maar liefst twee tot drie pond per stuk. Om de gracht en dobben direct weer biologisch te herstellen na het graafwerk, pootte Allersma er in totaal 52 jonge *"edelkarpers"* van 10 centimeter groot in.
- **Zelfgemaakte Beschoeiing**: De gigantische hoeveelheid vruchtbare modder en slib uit de gracht werd over de kanten uitgespreid en gladgemaakt (*"geslecht"*). Om het boerenerf (*"het heem"*) en de kwetsbare hoeken van het weiland te beschermen tegen toekomstige erosie, maakte men direct een stevige beschoeiing van houten latten en *"oude boomstammen"*.
- **Marktexplosie door Voedselschaarste**: De tabel laat haarscherp zien hoe de prijzen gedurende de winter van 1911–1912 door het dak schoten als direct gevolg van de Europese droogtecrisis. De gerstprijs explodeerde van een normale 4,60 gulden in de zomer naar een ongekende **8,00 gulden** na nieuwjaar.
- **Hooiprijzen verdubbeld**: Omdat het grasland in de zomer volledig was doodgebrand (zoals beschreven op de vorige pagina), ontstond er in de winter een acute noodsituatie in de fouragehandel. De hooiprijs schoot in een paar maanden tijd omhoog van zo'n 25 gulden naar maar liefst **40 tot 50 gulden per ton**, een fortuin voor die tijd.

...Suikerbieten brachten, door den hoogen suikerprijs en hoog gehalte aan de fabriek te Teteringen, gemiddeld ƒ 15.00 op, terwijl voor voederbieten tot ƒ 9.00 van hier werd betaald. Zie verder de tabelle van 1911 omtrent de opbrengsten en prijzen, welke van sommige artikelen abnormaal hoog waren dit jaar, misschien een gevolg van de zeer gespannen Europeesche toestanden.

Wat het vee, paarden, schapen, en varkens betreft, hierover dient te worden, vermeld dat de koeien 't geheele jaar hoog in prijs waren, doch door de slechte weide was er weinig weidegeld gemaakt. Beste kalf- en melkkoeien en kalfvaarzen, brachten van ƒ 250.- tot ƒ 350.- en van ƒ 240.- tot ƒ 300.- op. Voor extra dieren werd nog hooger betaald. Van beste vette koeien kon men tot 40 à 43 ct. per lb. bedingen. Het gewone vee was echter min-der duur. Vette koeien 22 tot 25 ct., stieren 30 ct. per lb. slachtgewicht. Hokkelingen van ƒ 60.- tot ƒ 80.-, goede vaarzen en 1½ jarige ossen van ƒ 100 tot ƒ 140.-, vette kalveren van 30 ct. tot ƒ 41.00 per lb. slachtgewicht, andere soorten, in overeenstemming van 't vorige jaar. Paarden, bleven eveneens goed op prijs. De beste werk- en handelspaarden van ƒ 600.- tot ƒ 800.- en van ƒ 500.- tot ƒ 700.-. Andere soorten, naar qualiteit en vooral minder-waardige dieren, alhoewel van goede prijzen, doch niet best te verkoopen. Schapen waren niet duur. Jonge lammeren, waren in 't begin hoog, van ƒ 12.00 tot ƒ 15.00, later in den zomer en herfst van ƒ 12.00 tot ƒ 14.00. Vette schapen waren over 't geheel van min-dere qualiteit. Met de varkens ging het minder goed. De voedergerst is te duur, buitenlandsche gerst van ƒ 5.- tot later ƒ 6.00 en hooger op 50 kg. De prijzen der varkens waren voor biggen van ƒ 5.- tot ƒ 7.-; van lichte van 18 tot 22 ct., zware (slachtvarkens) tot 24 ct., en voor slachtvarkens van 22 tot 25 ct.. De prijzen gevogelte oude hoenders van 40 tot 50 ct.,

jonge hanen 65 tot 80 ct., jonge hennen van ƒ 1.25 tot ƒ 1.50, eenden van 70 en tot ƒ 1.00. Boter van ƒ 1.50 tot ƒ 1.75 per kg.; eieren van ƒ 2.50 tot ƒ 2.80, zomereieren. Wolprijs met laai 85 ct. per kg..

Wat de gezondheid van het vee betreft, er kwamen dit jaar vele gevallen van **mond- en klauwzeer** voor, terwijl de weiders nogal te klagen hadden voor **wurg**. De vlek-ziekte en longpest onder de varkens kwam dit jaar niet veel voor.

Vertimmeringen, hadden er dit jaar in 't geheel niet plaats.

De prijzen der landeren, waren weer iets hooger. De huurprijzen van kleine boerderijen tot 15 h.a. tot ƒ 145.- per h.a., van groote van ƒ 110 tot ƒ 120.-. De koopprijzen waren voor 1_de_ klas land tot ƒ 2400 eigen. Los land soms tot ƒ 3000.-. Verhuurd werd „Frankenmaheerd" te Warffum voor ƒ 115.-; „Meeuwema" te Maarhuizen ƒ 110.-. Verkocht werden de boerderijen van L. Bouwma te Tetthuyen [Teteringen/Tethuizen]. Een staande tot Losdorp groot 61.50 h.a. aan A. Venema te Pieterburen, voor ƒ 122.000 vaste huur ƒ 650.-; een in de Uithuizerpolder groot 56.13.28 h.a. aan J. Neenhuis te Usquert voor ƒ 60.500 vaste huur ƒ 250.-. En 6 b.d. groenland nabij dezeszelver huur ƒ 170.-.

Noordpolder 18 Febr. 1912

H. Allersma

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Sluiting van het Kroniekjaar 1911**: Dit document vormt de officiële en definitieve afsluiting van het verslag over het legendarische crisisjaar 1911. De auteur en taxateur **H. Allersma** ondertekent en dateert het stuk in de **Noordpolder op 18 februari 1912**.
- **Suikercrisis en Internationale Spanningen**: Allersma signaleert een fascinerende macro-economische trend. De prijzen van de suikerbieten en vele andere gewassen waren *"abnormaal hoog dit jaar"*. De herenboer speculeert dat dit niet alleen door de extreme droogte kwam, maar ook een direct gevolg was van de *"zeer gespannen Europeesche toestanden"*. Dit verwijst naar de opgelopen internationale spanningen (zoals de Tweede Marokkocrisis in 1911) aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, wat leidde tot hamsteren en speculatie op de wereldmarkt.
- **Uitbraak van Mond- en Klauwzeer**: Naast de verzengende hittegolf kreeg de veestapel in 1911 te maken met een zware gezondheidscrisis. Allersma noteert dat er *"vele gevallen van mond- en klauwzeer"* voorkwamen op het Hogeland. Deze zeer besmettelijke virusziekte zorgde voor grote economische schade omdat zieke koeien nauwelijks nog melk gaven en sterk vermagerden. Daarnaast hadden de paardenhouders te kampen met *wurg* (droes), een besmettelijke bacteriële luchtweginfectie bij paarden.
- **Duur Vee, maar Weinig "Weidegeld"**: Hoewel de marktprijzen voor rundvee hoog bleven, klaagt Allersma dat er *"weinig weidegeld gemaakt"* werd. 'Weidegeld' of pachtgeld voor inscharing leverde dit jaar niks op, omdat buitenlandse of externe boeren hun vee niet wilden inscharen op de volledig doodgebrande, kale Groningse weiden (zoals beschreven op de vorige pagina).
- **Varkenshouderij in de Knel**: De varkensmesterij liep dit jaar erg slecht (*"ging het minder goed"*). De reden was pure marge-druk: door de misoogsten was de noodzakelijke

voedergerst schreeuwend duur geworden, waardoor de voerkosten hoger lagen dan de uiteindelijke opbrengst van het slachtvarken.

- **Topografische Parels**: De lijst met vastgoedtransacties bevat weer prachtige lokale details:
    - De herenboerderij *„Frankenmaheerd”* te Warffum.
    - De boerderij *„Meeuwema”* te Maarhuizen.
    - Grote landverkopen en boerderijoverdrachten in de polders rondom **Losdorp** (Noordoost-Groningen), **Tethuizen** (onder de rook van Damsterboord/Ten Post) en de **Uithuizerpolder**.
